

# Sárdni Sápmelaččat girkus -fitnu loahppaipmilbálvalusas Turku duopmogirkus 8.5.2025

## Jukka Keskitalo:

Dán ipmilbálvalusa evangeliumteaksta muitala, mo Jesus álggahii vuohččan almmolaš doaimmas Nasareta synagogas, go logai Jesaja girjjis nana profehtalaš sága vuoiggalašvuođas. Lukas evangeliuma 4. kapihttalis, guldalehkkot.

**Heidi Eriksen** lohka evangeliumteavstta (Lukas 4:16-21) davvisámegillii.

## Jukka Keskitalo:

Mii leat dán meassus Sápmelaččat girkus -fitnu olis. Fitnu vuodđun lea leamaš teologalaš jurddašuvuođi, mas čalmmustahttojit golbma beali: 1. Háviin galledeapmi, 2. Skeaŋkkain ávvudeapmi, ja 3) Eahpevuoiggalašvuođa nuppástuhttin. Dát temát leat mielde maid dán meassus.

Háviin galledemiin oaivvilduvvo, ahte mii háliidit rehálaččat geahčadit makkár hávit girku ja sámiid gaskavuodas leat leamaš historjjás ja mat ain leat. Okta hui čiekŋalis háviid sámiid sieluide guodđán ášši lea sami hávddiid rahpan nállebiologalaš iskkademiid dihtii. Oulu bismagotti duopmokapihttal miedai jagis 1934 Helssega universitehta anatomiijalágádusa bivdagii ja attii lobi rahpat hávddiid mánggain sajiin Sámis.

Jagis 2022 máhcahuvvojedje oktiibuot 172 váinni oaiveskálžžu ja eará dákteoasit ja hávdáduvvojedje hávdeeatnamiidda, gos ledje roggojuvvon. Heidi, don leat ohcejohkalaš doavttir ja sami psykososiálalaš doarjaga ovttadaga Uvja jodiheaddji. Don ledjet báikki alde, go váinniid oaiveskálžžut ja eará dákteoasit hávdái luitojuvvojedje du ruovttusearvegotti Ohcejoga Bassi Ulrika hávdeeatnama muldii. Makkár jurdagiid dilálašvuohta bohciidatii dus ja makkár háviin lea sáhka das? Mo hávit oidnojit ja váikkuhit ain dál?

## Heidi Eriksen

Seremoniija lei fiinna ja buot osiin gullui ahte ášši lei meannuduvvon fuolalaččat ja buot dainna allaárvugasvuođain maid dat gáibidii. Dat lei dehálaš dilálašvuohta, mii bovttii olu dovdduid. Vuosttažettiin bodii hirpmástupmi ja eahpejáhku, ahte juoga dakkár lea dáhpáhuvvan. Dasto maiddái vašši ja moraš, heahpatge das, ahte min máttaráhkuid ja -ádjáid hávddit ja seammás maiddái mii leimmet hehpehuvvon danin, go ovddasteimmet vuolit dási náli. Rattis dovdui hirbmat stuora čoaltu. Ja buot dát lea vel dáhpáhuvvan olbmuid geaid dovdat. Dás ii leat nu guhkes áigi.

Lei dehálaš gullat sániid gáhtan, šállošepmi, boastut meannudeapmi ja ándagassii átnun. Dát sánit addet saji buot dovdduide. Dat maiddái čilgejit searvvušaš noadi, *árbenoadi* – daid oaidnemeahttun normalitehtii čihkkujuvvon nođiid, doaladumiid, váivves vásáhusaid, traumaid, mat ain oidnojit olbmuid vuogis hállat ja leat ja jotket sirdáuvvama buolvvas bulvii. Servošis dat hávit sáhttet vuhttot iešguđegelágan funet veadjimiin, eahpeluohttuššan ja servošiid cuovkaneapmin. Servošis sáhttet leat olbmot, guđet guddet losses vásáhusaid, guddet traumaid ja geaid eallima sevnjodahttet traumamuitutt

ja reakšuvnnat. Sáhttit ohcat sivalaččaid hávderoggamiid konkrehta čađaheapmái. Nuppe dáfus leat sihkarit maid olbmot, geat dovdet ahte ášši ii leat guoskkat sin, eaige sii soaitte oba vásihit ahte juoga vearrivuohta livččii dáhphuvvan. Daid vásáhusaid oktiibeaskaleapmi sáhtá ain cuvket servošiid siskkáldasat.

Oinnolažžan dahkamiin ja sániid vehkiin dát noadisirdimat fuomášuvvojit ja daid sáhtá giedahallat. Ándagassii átnun lea beaktilis vuohki ovdanbuktit vearrivuođa, mii lea dáhphuvvan. Dahkat dan oinnolažžan.

Eatnamii luoitima maŋŋá jugaimet girkogáfiid ovttas ja manaimet ruoktot. Ruovttus lei vel guoros ja leabuhis dovdu. Orui dego juoga lei easka álgán mu siste. Dovdui, ahte ándagassii addin, morašteapmi ja eret luoitin ii dáhphuvvan seamma leavttuin, muhto baicce gáibidii suokkardallama. Fáhka lei dasa addon sadji.

Bismá Samuel Salmi ánuí jagi 2012 sápmelaččain ándagassii earret eará justá dáid hávddiid hehpeheami. Dál buot bismmat ja olles girku hálidit vuđolaš guorahallama maŋŋá buktit ovdán ándagassii átnuma sami álbmogii. Bisma Jukka, maid dát gáhtama čájeheapmi ja ándagassii átnun guoská?

### **Jukka Keskitalo:**

Giitu Heidi go bidjet sániid iežat ja máŋgga sápmelačča dovdamušaide. Bismmaid ja olles girku gáhtama čájeheapmi ja ándagassii átnun guoská namuhuvvon hávddiid hehpeheami, muhto maiddá eará áššiid. Sápmelaččat girkus -fitnus mii leat girku olis šaddan eanet diđolažžan dain vugiin, maid bokte sápmelaččaid eamiálbmogin leat čuohtejagiid áigge viggan assimileret oassin váldokultuvrra ja dan giela. Dáidda assimilerendoaimmaide lea historjjá čađa oassálastán maiddá min iežamet girku. Gažaldat lea ovdamearkan leamaš sámegeielaid ja kultuvrra doallan vuolit árvosažžan váldokultuvrra ektui. Ándagassii átnumis ii leat goittotge sáhka dušše vássán áiggi áššiin, muhto maiddá dain miellaguottuin, mat min iežamet áiggis váikkuhit.

Dahkkon áššiid ii oaččo dahkameahttumin, muhto gáhtan ja ándagassii átnun čájehit hálu doaimmat boahttevuodas nu, ahte sullasaš áššit eai dáhphuvaše odđasit. Lea maid sáhka aktiivvaš doaimmain, maid bokte viggat ovddidit sámegeielaid ja kultuvrra eallinfámu girkus. Dát mearkkaša ovdamearkka dihte viggamuša nannet girku sámebarggu sajádaga buot dásiin girku struktuvrrain. Juste dan gusket odne girkolaš čoahkkimii ovddiduvvon ávžžuhusat, maid bismmaidčoahkkin lea čatnasan ovddidit. Daid sáhtá dulkot proševtta goalmmát teologalaš prinsihpa "eahpevuoiggalašvuodaid nuppástuhttima" konkrehta albmanepmin.

Heidi, don leat bargguidatge dihte guorahallan ándagassii átnuma ja ándagassii addima fáttáid. Maid don oaivvildat dain oppalaččat ja erenoamážit dán oktavuodas?

### **Heidi Eriksen:**

Go lea ádnojuvvon ándagassii, mii de dáhphuvvá? Galgá go átnut ándagassii, erenoamážit go lea sáhka nuppiid olbmuid daguin eará áiggis ja báikkis? Mo galgá ándagassii addit ja gii addá ándagassii? Searvvušlaš ándagassii átnuma cealká dávjá allaárvosaš olmmoš servodagas. Dan sadjái searvvušlaš dásis lea váddásut čájehit, gii dan válddášii vuostá. Jos searvvušlaš ándagassii átnun sáhtá bohciidahttit kritihkalaš jurdagiid dain servoša láhttuin, geat eai leat atnán dáhphusaide vearrivuohtan, de servodatlaš ándagassii átnun easka sáhtáge rihkkut olbmo iešmearrideami vel eanet ja dagahit vuostálastima.

Sihke ándagassii átnun ja ándagassii addojupmi leat dovdduide laktáseaddji proseassat, maid ovttaskas olbmot vásihit servošiin. Dat, mii átnojuvvo ja mii addojuvvo ándagassii lea čatnon ovttaskas olbmo vásáhusaide. Searvvuša ándagassii átnumis ja ándagassii addimis servoša vásáhusaid ja dovdduid valljivuohta sáhttet sillejuvvot ja oktageardáneabbon dahkkot. Vai dan lea vejolaš dahkat, de gáibiduvvo ollu ságastallan, njuovžilvuohta ja ipmárdus. Vásáhusat mat geardduhuvvojit, hábmejít min láhttema ja jurddaguottuid fuomáškeahtá ja mii heivehit doaimmaideamet daid mielde. Olbmo vuogáiduvvanfápmu lea áidnalunddot nanus ealániid máilmmis. Muhto vuogáiduvvanfápmu váldá saji eallinfápmu ja ovttaskas olbmo ja servodaga ovdáneami sajis dat vuodju suodjalit dan mii lea. Ándagassii átnun rahpá vejolašvuođa jorgalit dien vuogáiduvvanfápmu eallinfápmun ja ándagassii addin ollašuhká dan. Ándagassiiaddojupmi lea buorideaddji proseassa, mas olmmoš sirdása gillámušain eret. Ándagassii addin ii dáhpáhuva ovttá bottožis, muhto dat sáhtá leat juobe sierra proseassa ándagassiiátnumis.

Sámi searvvuš válddii vuostá Bismá Samuel Salmi guoskkahahtti ándagassii átnuma jagi 2012. Ándagassii átnun rabai dalle saji ándagassii addimii mángga sápmelačas. Mus ja čuoččuhan ahte maiddá mánggain earáin sáhtii dat proseassa vuolgít johtui čakčat 2022 eatnamii luoitima oktavuodas dalle go don servet dan bismá Samuel Salmi ándagassii átnunbivdimii bismá Jukka - logi jagi bismá Samuel Salmi ándagassii átnumis. Girku ándagassii átnun gáibidii mánggaid buolvaid, čuohtejagiid ja oba servodaga miellaguottuid nuppástusa. Veadjá leat nu ándagassii addin šaddá sohka buolva nuppi mañjel álkibun ja geahppaseabbon, dassáži go leat juksan dássedeattu.

Ándagassii addin lea proseassa, mii ii noga dasa ahte mii addit ándagassii dahje ahte mii eat atte. Dat lea olles eallima guhkkosaš proseassa, válljejuvvo, mii álelassii dahkko ođđasit. Ándagassii addin ii oaivvil dan, ahte vajálduhttit boasttuvuođaid, muhto daid dovddasteamis ja hálu ovdánit áddejumi guvlui.

### **Jukka Keskitalo:**

Erva, don leat girku sámebarggu čáli ja sápmelaš báhppa. Sápmelaččat girkus -fitnu teologalaš vuodu nubbin dimenšuvdnan lea sámi vuoiñjalašvuohtii gullevaš "skeaŋkkain ávvudeapmi". Oulu bismagottis lei ovddasvástádus ekumenalaš bassivádjolus Romas jagis 2022 ja válljiimet temán álgoálbmoga ja girku gaskavuodaid. Mii didiimet, ahte dát ášši beroštahtá poava ja ovttastahtá min girkuid. Poava Franciscusa priváhta vuostáiváldindilálašvuođas gávnnaš ságastallamis sutnje, ahte mu iežan rohkos lea, ahte Suoma evangelalaš-luteralaš girku muođut livčče ain eanet maid sámi álbmoga muođut. Makkár jurdagiid boktá dutnje dát govva min girkus, mas leat sámi muođut, Erva? Makkár mearkkašumiid sáhtá sámi vuoiñjalašvuohta addit olles girkui?

### **Erva Niittyvuopio:**

Gažaldat buktá munnje millii min sámiid eallilan olbmuid, geain muođuin oidno ellojuvvo eallin iluidisguin ja morrašiidisguin. Muođut leat čábbát, áfáiduvvange ja čalmmit čuvget ilus. Čalmmiin oidno ráfi ja ládisvuohta, ellojuvvo eallima hábmen viisodat. Čalmmiid čuovgamis oidno maid doaivva ja luohhtámuš, dat dego mitalit, ahte buot ordnašuvvá. Dakkár muođuid mii háliidivččiimet oaidnit girkusnái. Muođut, maid dohkkejeaddji geahčastagas oidnošii ipmárdus ja árvvus atnin mánggakultuvrralašvuođa ja mánggagielatvuođa vuostá.

Ipmit, gean muođuin mii oaidnit nuppiineamet, iežamet ja buot sivdnádušaid, lea midjiide addán arvi ja biekká, ja maid beaivváža báitima. Davi luondu lea oahpahan min gudnejahttit gudet guimmiideamet, muhto erenoamážit maid luondu, árgabeaivvi eallima addi. Mii leat oahppan guldalit, jearrat lobi ja buressivdnidit skeaŋkkaid maid leat ožžon luonddus. Dán hohppos máilmmi áiggis girku sáhtá sámi maid

oahppat bisánastit ja guldalit. Árgabeaivvi kristtalašvuohta ii gáibit stuorra ságaid iige dušši lohpadusaid, muhto árgabeaivvi smávva daguid, maid oktavuhtii lea čihkkojuvvo stuorra buressivdnáduš.

Bisma Jukka, evangeliumas Jesus hálai duođaid nana profehtalaš sániid. Mo sáhtášii Jesusa julggaštus šaddat duohtan min iežamet girkus, go jurddašit earenoamážit min sápmelaččaid?

### **Jukka Keskitalo:**

Erva, jáhkán don iešge vástidit dán gažaldahkii jo eanas oasis. Eai dárbbášuvvo matge stuorra sániid, muhto árgabeaivválaš áššit ja lávkkit. Jurddašan, ahte dat sáhttet buresge leat dat profehtalaš smávva dagut justá dán bottus; Sámi álbmoga ovttaveardásašvuođa girkus ovddideaddji dagut.

Mun jurddašan maidái, ahte profehtalaš vuohki olles min girkui dán áiggis livččii guldalit du govvidan viisodaga, mii Sámi álbmogii lea čoggon, go dat lea čuohtejagiid eallán lagas gulahallamis hearkkes ártalaš luondduin. Dat lea mearkkašahtti, go girkun guorahallat dan, maid luondduriikka gilvin ja gáhtten ja ekologalaš eallinvuohki geavadis mearkkašit. Dat lea ovdamearka dain skeaŋkkain maid sámi kristtalašvuohta ja teologijja sáhttá addit olles min girkui.

Evangeliuma illusáhka Jesusa oavdudaguin ja bajásčuožžileamis lea nu čiekŋalis ášši, ahte mis buohkain lea váillaheapmi ja vuoigatvuohta gullat dan iežamet eatnigillii. Lea stuorra skeaŋka rohkadallat ja albmanahttit iežas oskku váimmu gielain, ja iežas kultuvrra vieruid bokte. Mu doaivva ja mu rohkos lea, ahte mii oainnašeimmet dán oainnáhusa dakkárin ahte dat lea ollašuvvan maid sámi álbmoga oasis.